

Αναπαραστάσεις των φύλων στα παιδικά αναγνώσματα του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου

Μαρία Μανώλη¹

Εισαγωγή

Χωρίς αμφιβολία, τα σχολεία¹ αποτελεί το πιο θεμελιώδη κοινωνικό θεσμό μετά την οικογένεια, που συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση των νεαρών μαθητών και μαθητριών (βλ. υποσημειώσεις στο τέλος του κειμένου). ... Ωστόσο, το σχολείο, αντί να συμβάλλει στον περιορισμό και στη σταδιακή εξάλειψη των ανισοτήτων ανάμεσα στα δύο φύλα, διατηρεί και αναπαράγει τις επικρατούσες στερεότυπες αντιλήψεις προάγοντας τον παραδοσιακό καταμερισμό ρόλων και τις οικονομικές-ταξικές διακρίσεις. Το σχολείο τα «επιτυγχάνει» όλα αυτά μέσω του ισχύοντος επίσημου αναλυτικού προγράμματος, τη διαφορετική εκούσια ή ακούσια συμπεριφορά των δασκάλων προς τους μαθητές και τις μαθήτριες, αλλά και με τα σχολικά εγχειρίδια.

Τα σχολικά εγχειρίδια² του δημοτικού σχολείου και του νηπιαγωγείου δεν είναι χρήσιμα μόνο για την εκμάθηση της γραφής και της ανάγνωσης, αλλά και για τη μετάδοση προτύπων, ιδανικών, αξιών και κανόνων. Τα σχολικά βιβλία συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ταυτότητας των μαθητών και μαθητριών με βάση και το φύλο, εφόσον μαθαίνουν να ταυτίζονται με τους πρωταγωνιστές των βιβλίων και να μιμούνται ως ένα βαθμό τη δράση τους. ...

Στην συγκεκριμένη εργασία θα επικεντρωθούμε σε έρευνες, που έχουν μελετήσει τον τρόπο που τα δυο φύλα αναπαριστώνται στα παιδικά αναγνώσματα του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου στο χώρο της οικογένειας και της εργασίας. Στο τέλος επιχειρούμε να σκιαγραφήσουμε τα ιδιαίτερα γνωρίσματα, που αποδίδονται στα δυο φύλα

Στην Οικογένεια

Ο πατέρας

Ο πατέρας³ στα παιδικά αναγνώσματα του νηπιαγωγείου εμφανίζεται λιγότερο συχνά από τη μητέρα και το ίδιο συχνά μ' αυτήν στα σχολικά εγχειρίδια του δημοτικού σχολείου. ...

---

¹ Από εργασία στο μάθημα «Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης II», Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών, Αθήνα 2005, σελ. 21. [Σημ. Επιμ. Η εργασία παρουσιάζει συνοπτικά τα ερευνητικά ευρήματα των συγγραφέων, που αναφέρονται στη βιβλιογραφία στο τέλος του κειμένου. Σ' αυτήν τη συνθετική εργασία αναφέρονται μόνο τα στερεότυπα για τα φύλα, και απουσιάζει η παρουσίαση κοινών ή και όμοιων χαρακτηριστικών ανάμεσα στα φύλα].

Τόσο στα αναγνώσματα του δημοτικού σχολείου όσο και του νηπιαγωγείου, ο πατέρας αναγκάζεται να απουσιάζει διαρκώς από το σπίτι, επειδή εργάζεται για να εξασφαλίσει τα μέσα επιβίωσης για την οικογένειά του. Επιστρέφει αργά το βράδυ συνήθως ιδιαίτερα κουρασμένος, όμως τα παιδιά του και η σύζυγός του τον περιμένουν με προσμονή και τον υποδέχονται γεμάτοι χαρά για να τους φέρει «κάτι τι», να τους πει παραμύθια και ιστορίες. Εξυπακούεται ότι ο πατέρας δεν παρουσιάζεται να ασχολείται με οικιακές δουλειές. Ο πατέρας αναλαμβάνει την ψυχαγωγία των απιδιών, την παροχή γνώσεων και τα συνδέει μέσω εμπειριών, βιωμάτων με το εξωγενές κοινωνικό περιβάλλον.

Ο πατέρας λαμβάνει αποφάσεις και βρίσκει λύσεις σε τυχόν προβλήματα ενώ χωρίς την άδειά του δεν πραγματοποιούνται οι επιθυμίες των παιδιών. Στην οικογενειακή στέγη, ο πατέρας διαδραματίζει το ρόλο του αυστηρού τιμωρού, τον οποίο φοβούνται τα παιδιά όταν κάνουν κάτι ανάρμοστο ή απαγορευμένο. Μολονότι ο πατέρας χάνει πολλές στιγμές από την καθημερινότητα της οικογένειάς του, λόγω της εργασίας του, εξακολουθεί να αποτελεί το στυλοβάτη και τον αρχηγό της (ακόμη και αν δεν ομολογείται ρητά).

Ο πατέρας εμφανίζεται να μην αντιμετωπίζει το γιο και την κόρη του με τον ίδιο τρόπο. Με το γιο του δημιουργεί μια ιδιαίτερη σχέση, σέβεται την αυτονομία του, την προσωπικότητά του αποδέχεται την απόφασή του να σπουδάσει, ενώ σε αντίστοιχη περίπτωση η κόρη αντιμετωπίζει ιδιαίτερες δυσκολίες για να σπουδάσει γιατί ο πατέρας της θεωρεί αδιανόητο «κορίτσι πράμα να σπουδάσει και να πάει στην πόλη». Η κόρη αντιμετωπίζεται απαξιωτικά, υποτιμητικά από τον πατέρα και δεν αναπτύσσει διάλογο μαζί της. Στο αθώο παραμύθι «σαν το αλάτι» η πατρική εξουσία αποτυπώνεται όταν ο βασιλιάς διώχνει την κόρη του από το παλάτι όταν η απάντηση της κόρης του δεν είναι η προσδοκώμενη (δηλ. του απαντά ότι τον αγαπά «σαν το αλάτι»).

Τέλος, στο απόσπασμα «Για την λευτεριά» του βιβλίου «Να ζει το Μεσολόγγι» φανερώνεται με κατάδηλο τρόπο η άνιση αντιμετώπιση της κόρης και του γιου. Στο κείμενο, ο γιος φεύγει, για να πολεμήσει, ο πατέρας αγανακτεί, επειδή λόγω της αναπηρίας του δε δύναται να πάει στη θέση του στο πεδίο της μάχης και τον αποκαλεί «Μονάκριβό μου παλικάρι... παιδί μου εσένα έχω μοναχή μου ελπίδα και χαρά». Ο πατέρας φωνάζει την κόρη του μοναχά για να του μετακινήσει το πόδι, εκείνη τον βοηθά, τον ρωτά «Έτσι; Έτσι; Είσαι τώρα καλά;». Ο πατέρας όμως δεν της απαντά, και δεν την ευχαριστεί, ενώ συνεχίζει να αγωνιά για τη ζωή του γιου του. Έτσι, ο γιος προβάλλεται ως ηρωική μορφή και λατρεύεται από τον πατέρα ενώ η κόρη ως «οικιακή βοηθός» λαμβάνει την πατρική αδιαφορία.

Η μητέρα

Η μητέρα⁴ συνδέεται με το χώρο του σπιτιού. Αναλαμβάνει εξ ολοκλήρου τις οικιακές δουλειές και τη φροντίδα των παιδιών και προβάλλεται η εικόνα της ως «τέλειας μαμάς και νοικοκυράς». Δε συνεισφέρει στο οικογενειακό ταμείο και όλη της η προσφορά βασίζεται στην υπερβολική αγάπη και το ενδιαφέρον που τρέφει για τα μέλη (της οικογένειας). Παρουσιάζεται σπανίως ως εργαζόμενη. Αναγκάζεται να εργασθεί λόγω οικονομικής εξαθλίωσης ή όταν είναι χήρα, σε ρόλους παραδουλεύτρας (στα αναγνώσματα του νηπιαγωγείου) για να κατοχυρώσει τα μέσα επιβίωσης για το παιδί της. Η μητέρα δηλαδή δεν εργάζεται για την προσωπική της ικανοποίηση και καταξίωση, αλλά από οικονομική ανάγκη.

Επίσης, βγαίνει από το σπίτι για να τροφοδοτήσει την οικογένεια με τρόφιμα, να πάει τα παιδιά περίπατο ή να τα συνοδεύσει σε γιορτές, επισκέψεις φίλων. Η μητέρα είναι έγκλειστη στο σπίτι και απομονωμένη από το κοινωνικό περιβάλλον. Η γέννηση ενός παιδιού προσφέρει ανυπολόγιστη χαρά και ευτυχία στη γυναίκα και προτάσσει ως ο μοναδικός της προορισμός και τρόπος κοινωνικής της καταξίωσης.

Η μητέρα δεν είναι ιδιαίτερος αυστηρή όσον αφορά τις τιμωρίες για τα παιδιά της και τα συγχωρεί εύκολα όταν παραδεχθούν το σφάλμα τους ή υποσχεθούν ότι δε θα τα ξανακάνουν. Είναι ανεκτική με τις σκανδαλιές των «αγγελουδιών» της λόγω της υπέρμετρης αγάπης της.

Η μητέρα πέρα από την εξασφάλιση της καθαριότητας, της τροφής και την σωματική ακεραιότητα των παιδιών αναλαμβάνει την συναισθηματική τους ισορροπία και ηρεμία. Έτσι, τα παιδιά όταν είναι απογοητευμένα ή τρομαγμένα νιώθουν ανακούφιση στην αγκαλιά της μητέρας, όταν διατρέχουν κίνδυνο επιζητούν τη βοήθειά της. Η μητέρα όπως λέει η Μαραγκουδάκη λειτουργεί ως «συναισθηματική ομπρέλα» για τα παιδιά χάριν, βεβαίως, στα χαρίσματα που είναι υποτίθεται προικισμένη εκ φύσεως, όπως τρυφερότητα, στοργικότητα, ανεκτικότητα, αυταπάρνηση για τους άλλους.

Επιπροσθέτως, οι γυναίκες παρουσιάζονται ως άτομα χωρίς προσωπικότητα, έχουν παθητικό ρόλο, δεν παίρνουν πρωτοβουλίες, ασχολούνται αποκλειστικά με τη φροντίδα των παιδιών, με απεχθείς δραστηριότητες (π.χ. ακαθαρσίες) ενώ οι άνδρες έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο, κυνηγούν για να εξασφαλίσουν την τροφή στην οικογένεια και το έργο τους είναι δημιουργικό.

Στα σχολικά εγχειρίδια του δημοτικού, η μητέρα παρουσιάζεται να καλλιεργεί την αυτονομία στο γιο της ενώ στην κόρη της την εξάρτηση (‘της κρατά σφικτά το χέρι’). Η μητέρα ως παιδαγωγός εμφανίζει και μια καταπιεστική ή και «υστερική» θα λέγαμε μορφή. Θυμώνει και φωνάζει, όταν προκαλούν ζημιές τα παιδιά με τις σκανδαλιές τους. Παρουσιάζεται μονίμως έγκλειστη και αποστασιοποιημένη από χαρές. Συμπεριφέρεται με

αυτόν τον τρόπο από την κούραση, τη μονοτονία και την ευθύνη της ανατροφής των παιδιών. ... Τέλος, να επισημάνουμε ότι η μητρότητα⁵ σε μερικά κείμενα των βιβλίων του δημοτικού σχολείου αντιμετωπίζεται με κυνισμό και η γυναίκα ή το θηλυκό (στα ζωικό βασίλειο) προβάλλεται ως αναπαραγωγικό μέσο, αναγκαίο για να φέρνει παιδιά στον κόσμο. (Γι' αυτό και οι άτεκνες γυναίκες παρουσιάζονται να μειονεκτούν σε σχέση με τις άλλες γυναίκες και συγκεντρώνουν όλα τα ελαττώματα στο πρόσωπό τους δηλ. είναι βαρετές, τσιγκούνες και γκρινιάρες.)

Το αγόρι

Τα αγόρια⁶ παρουσιάζονται να προσφέρουν βοήθεια στη μητέρα τους σε οικιακές δουλειές, πράγμα που συμβαίνει μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και μόνο για να ευχαριστήσουν τη μητέρα τους. Εξάλλου, τα αγόρια όποτε ασχολούνται με οικιακές δουλειές παρουσιάζονται να μην έχουν όρεξη και να μην εκδηλώνουν προθυμία. Γι' αυτό και όταν το αγόρι βοηθά σε δουλειές του νοικοκυριού η μητέρα εκπλήσσεται και τον επιβραβεύει ή μπορεί η πρακτική του αυτή να αποδίδεται σε κάποια ιδιαίτερη δεξιότητα του αγοριού σ' αυτόν τον τομέα και στην μετέπειτα επαγγελματική του απασχόληση (π.χ. ο ποντικούλης ονειρεύεται το ίδιο βράδυ πως ήταν σπουδαίος μάγειρας με μακριά άσπρη ποδιά).

Απ' την άλλη, τα αγόρια παρουσιάζονται να συνδράμουν σε δουλειές του πατέρα, του θείου ή του παππού το ίδιο συχνά όσο και προς τη μητέρα. Ωστόσο, υπάρχει επιφύλαξη όταν το αγόρι βοηθά τη μητέρα σε οικιακές δουλειές, ενώ η συνδρομή του αγοριού στις δουλειές του πατέρα, του θείου ή του παππού θεωρείται φυσική, δεδομένη και απαραίτητη και δεν αποδίδεται σε συναισθηματικούς λόγους. Επίσης, τα αγόρια παρουσιάζονται να μιμούνται ή να επιδίδονται σε δραστηριότητες κατεξοχήν αντρικού χαρακτήρα, όπως το ψάρεμα και η επιτυχία του σηματοδοτεί μια μελλοντική επαγγελματική ενασχόληση (Λέτε όταν μεγαλώσει ο Γιάννης να γίνει ψαράς;). Δεν εμφανίζονται ούτε μια φορά να επιθυμούν όταν μεγαλώσουν να γίνουν μπαμπάδες ή να μαθαίνουν και να μιλούν στην περιποίηση των παιδιών.

Τα αγόρια παρουσιάζονται στα κείμενα να έχουν μεγαλύτερη ηλικία από την αδερφή τους, ενώ το όνομά τους προηγείται του ονόματος της αδερφής τους. Παρουσιάζονται ως αδερφοί να ψυχαγωγούν, να προστατεύουν τη μικρή τους αδερφή, να επινοούν λύσεις, να κάνουν προτάσεις, να αποτρέπουν την αδερφή τους από μη αποδεκτές πράξεις (που της αρέσουν) μερικές φορές γελοιοποιώντας και στενοχωρώντας την («Μύγα είσαι; Μόνο οι μύγες κολλάνε στον καθρέφτη και δε σταματάνε κει πάνω να κάνουνε την τουαλέτα τους... και ξέρεις γιατί; Είναι κι αυτές ανόητες σαν και σένα»).

Στη μοναδική περίπτωση που το αγόρι είναι μικρότερης ηλικίας από την αδερφή του συμβάλλει με νουθεσίες του προς την αδερφή του στο σταμάτημα μιας συνήθειας επιβλαβούς για την υγεία της. Το αγόρι καταλαμβάνει σημαντικότερη θέση απ' το κορίτσι στην οικογένεια. Ειδικότερα, η ονομαστική γιορτή και τα γενέθλια του αγοριού έχουν ιδιαίτερη αξία για την οικογένεια γι' αυτό προσκαλούν πολλά άτομα κάνουν ετοιμασίες σε φαγητά και γλυκά, γίνονται χοροί, τραγουδούν και παίζουν. Πολλά πάρτυ γίνονται για να ψυχαγωγηθούν τα αγόρια με τους φίλους τους ή για να παρουσιάσουν σε συγγενείς και φίλους κάτι που έμαθαν. *Εντούτοις, δε διοργανώνονται εκδηλώσεις στο σπίτι για τις ονομαστικές γιορτές ή τα γενέθλια των κοριτσιών απλά αναφέρεται στα κείμενα ότι παίρνουν δώρα.*

Το κορίτσι

Τα κορίτσια⁷ σε αντίθεση με τα αγόρια δεν παρουσιάζονται σε καμία περίπτωση να βοηθούν σε δουλειές τον πατέρα ή το θείο. Εντούτοις, εμφανίζονται σε καθημερινή βάση και με ιδιαίτερη προθυμία και επιδεξιότητα να βοηθούν τη μητέρα, τη γιαγιά ή τη θεία σε δουλειές του νοικοκυριού. Το κορίτσι ως "καλή νοικοκυρά" φροντίζει να είναι το δωμάτιο τακτοποιημένο και τα παιχνίδια της σε καλή κατάσταση. Στο ποιηματάκι "Η νοικοκυρούλα" ο ρόλος του κοριτσιού ως νοικοκυράς ισοδυναμεί με αυτόν της βασιλοπούλας.

Τα κορίτσια όταν η μητέρα τους "ξενοδοιλεύει", αλλά αρρωστήσει την αντικαθιστούν στη δουλειά, τη βοηθούν στις οικιακές δουλειές και αυτό θεωρείται ως κάτι φυσικό και δεδομένο. Η μόνη εξωοικιακή δραστηριότητα των κοριτσιών είναι το μάζεμα των μήλων, που πραγματοποιείται με τον αδερφό τους· όμως τα κορίτσια ασχολούνται με το βράσιμο της μαρμελάδας ενώ τα αγόρια μαθαίνουν πώς παράγεται ο μηλίτης. Τα κορίτσια ενασχολούνται και μαθαίνουν κατεξοχήν γυναικείες δραστηριότητες, όπως πλέξιμο και μπάλωμα ρούχων, χωρίς να αποβλέπουν με αυτήν τους την πρακτική στην επαγγελματική απασχόληση, αλλά στην προσφορά των υπηρεσιών-τεχνικής τους στα πλαίσια της οικογένειας (π.χ. ράψιμο των ρούχων της οικογένειας).

Πέρα από το ρόλο της "καλής νοικοκυρούλας" τα κορίτσια μαθαίνουν το ρόλο της μητέρας, καθώς αντιμετωπίζουν την κούκλα, το καθιερωμένο κοριτσίστικο παιχνίδι σαν παιδί τους. Για τα κορίτσια η κούκλα λειτουργεί ως πραγματικό παιδί που κλαίει και γκρινιάζει και το φροντίζουν αναπαριστώντας πιστά τη συμπεριφορά που έχει η μητέρα τους στα ίδια. Τέλος, στα βιβλία του νηπιαγωγείου τα κορίτσια προβάλλονται να επιθυμούν με θέρμη όταν μεγαλώσουν να γίνουν κι αυτές με τη σειρά τους "μαμάδες".

Στα σχολικά εγχειρίδια του δημοτικού σχολείου, παρουσιάζονται πολυάριθμες περιπτώσεις κοριτσιών που μέσω του ρόλου της "μεγάλης αδερφής"⁸ συμπεριφέρονται στα

αδερφάκια τους σαν μητέρες και το πραγματοποιούν με προθυμία. Έτσι, η "μεγάλη αδερφή" αγαπά το μικρό της αδερφό και του συγχωρεί παρότι αφού μαλώσανε κλαίει και της τραβάει τα μαλλιά. Ο μικρός Δημητράκης "έσπασε το βάζο", όμως η μεγάλη του αδερφή χάρηκε επειδή δεν τραυματίστηκε και μαζεύει με προθυμία τα σπασμένα κομμάτια. Η μεγάλη αδερφή όταν πηγαίνει για ψώνια αγοράζει κάτι χρήσιμο ή κάτι κατά παραγγελία παραμερίζοντας τις προσωπικές της επιθυμίες.

Προοδευτικά οικογενειακά πρότυπα

Σε μια προοδευτική⁹ οικογενειακή προσέγγιση ο πατέρας απεικονίζεται να βοηθάει στις οικιακές δουλειές. Αυτό παρουσιάζεται άλλη μια φορά όταν ο πατέρας ήταν αδειούχος και μαγειρεύει ενώ η μητέρα δεν έχει επιστρέψει από τη δουλειά. Εμφανίζεται επίσης σπανίως τρυφερός με τα παιδιά του.

Μία επίσης καινοτόμος προσέγγιση είναι η άσκηση επαγγέλματος και από τους δύο γονείς. Στο "Ο Βασίλης απ' την Ήπειρο" η μητέρα και ο πατέρας δουλεύουν σε εργοστάσιο. Στην "Υφάντρια" ο πατέρας είναι μεροκαματιάρας και η μητέρα εξασκεί πλήρως ένα επάγγελμα λόγω της οικονομικής στενότητας της οικογένειας. Υπάρχει, επίσης, μια αντιστοιχία στα γυναικεία και στα ανδρικά επαγγέλματα από άποψη κύρους. Οι εργαζόμενες γυναίκες που εμφανίζονται να εξασκούν επαγγέλματα κύρους (όπως γιατρός, δημοσιογράφος, οδοντίατρος, αρχαιολόγος) περιγράφονται απλώς ως επαγγελματίες και αποσυνδέονται απ' το ρόλο της συζύγου και της μητέρας.

Πρωτότυπη είναι και η απομυθοποίηση της εξιδανικευμένης εικόνας της οικογένειας με την παρουσίαση της "Πεισματάρας Οικογένειας" και στην ιστορία του Ανδρέα του οποίου οι γονείς αντιμετωπίζουν προβλήματα στη σχέση τους και ο πατέρας εν τέλει παρατάει τη μητέρα του με αποτέλεσμα ο Ανδρέας να χάνει την όρεξή του για φαγητό και παιχνίδι. Η εμφάνιση στα βιβλία προβληματικών οικογενειών, χωρισμών και καυγάδων είναι πρωτόγνωρη όμως ο τρόπος που πραγματοποιείται είναι λανθασμένος.

Στο χώρο της εργασίας

Στα βιβλία του νηπιαγωγείου το 84% των προσώπων που εργάζονται είναι άνδρες ενώ το αντίστοιχο γυναικείο ποσοστό μόλις 16%. Εύλογα προκύπτει ότι ο εργασιακός χώρος είναι ανδροκρατούμενος. Από τις 18 εργαζόμενες μόνο οι 4 γυναίκες είναι μητέρες (για τους άνδρες 75 εργαζόμενοι, 23 πατέρες). Οι 4 εργαζόμενες μητέρες που παρουσιάζονται ασκούν το επάγγελμα της παραδουλεύτρας (3 τον αριθμό) και μία της βαρκάρισσας. Ασκούν δηλαδή επαγγέλματα χωρίς κύρος, που δε χρειάζονται σπουδές ή ειδικευση. Οι γυναίκες

παρουσιάζονται να εργάζονται σπάνια συνήθως λόγω ανέχειας, για να συνεισφέρουν στο κοινωνικό σύνολο, ενώ οι άνδρες εργάζονται για προσωπικούς και επαγγελματικούς λόγους. Τέλος, οι γυναίκες παρουσιάζονται σχεδόν ανίκανες για εργασία¹⁰ ενώ οι άνδρες χαμηλών κοινωνικών τάξεων με χαμηλή σχολική επίδοση μεταπηδούν σε ανώτερα επαγγέλματα με φυσικό και εύκολο τρόπο (π.χ. ο "μούτσος" γίνεται πρωθυπουργός και ο "χασεμένος" μαθητής "δημοσιογράφος").

Τόσο στα αναγνώσματα του νηπιαγωγείου όσο και του δημοτικού παρουσιάζεται ένα σαφώς ευρύ φάσμα επαγγελμάτων για τους άνδρες (στα βιβλία του δημοτικού σχολείου "Η Γλώσσα μου" είναι 171) σε σχέση με τις γυναίκες (24). (βλ. πιο κάτω Πίνακα 1). Τα γυναικεία επαγγέλματα είναι χαμηλού κύρους, τεχνικού χαρακτήρα (εργάτισσα, αγρότισσα), εκτός από το επάγγελμα της δασκάλας. Η παρουσίαση γυναικών σε άλλα επαγγέλματα, όπως δημοσιογράφος, οδοντίατρος, αρχαιολόγος είναι από ισχνή έως μηδαμινή.

Επίσης, οι συγγραφείς¹¹ που πλαισιώνουν τους βασικούς συγγραφείς των σχολικών αναγνωστικών κειμένων (των βιβλίων "Η Γλώσσα μου") του δημοτικού σχολείου είναι 192 άνδρες συγγραφείς και 51 γυναίκες συγγραφείς γεγονός βέβαια οξύμωρο αν λάβουμε υπόψη μας ότι η σύγχρονη παιδική λογοτεχνία αποτελεί έργο σε μεγάλο βαθμό γυναικών συγγραφέων. Στο βιβλίο "Πώς ξεκίνησε το γράψιμο ενός σπουδαίου βιβλίου" η μητέρα συγγραφέας γελοιοποιείται και παρουσιάζεται να μην έχει έμπνευση και αποδίδεται αυτό το γεγονός σε ατομική αδυναμία της γυναίκας χωρίς βέβαια να επισημαίνεται ότι πέραν από το συγγραφικό έργο επιτελεί το ρόλο της μητέρας.

Τα ανδρικά επαγγέλματα όπως προαναφέραμε παρουσιάζουν ιδιαίτερη ποικιλία όμως στην πλειοψηφία τους είναι τεχνικού χαρακτήρα (βλ. Πίνακα 1.), ξεπερασμένα (π.χ. ξυλοκόπος) και δεν ανταποκρίνονται στη σύγχρονη πραγματικότητα. Στα αναγνώσματα του νηπιαγωγείου το κατεξοχήν πνευματικό ανδρικό επάγγελμα υψηλού κύρους είναι αυτό του γιατρού.

Επίσης, στα βιβλία του νηπιαγωγείου, τα αγόρια (20 τον αριθμό) παρουσιάζονται να έχουν προσδοκίες¹² για επαγγέλματα που επιδίδονται απ' την παιδική τους ηλικία μέσω διαφόρων ενασχολήσεων, έχουν υψηλό κοινωνικό γόητρο, ανταποκρίνονται στο φύλο τους και σχετίζονται με τα παιχνίδια τους (π.χ. μικρές βάρκες, αναπαράσταση-παιχνίδι του επαγγέλματος του καπετάνιου). Ωστόσο, μόνο 5 κορίτσια εμφανίζονται ότι θέλουν να εργασθούν, τα επαγγέλματά τους σχετίζονται με την εξωτερική εμφάνιση των γυναικών (μοδίστρα, κομμώτρια), τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών (δασκάλα) και τις καλές τέχνες (μπαλαρίνα, ζωγράφος). Έχουν χαμηλό κύρος και δεν έχουν αντιστοιχία με τα παιχνίδια που

παίζουν γι' αυτό η κυρίαρχη "φυσική" επιθυμία των κοριτσιών είναι να γίνουν μαμάδες όταν μεγαλώσουν εφόσον το επικρατέστερό τους παιχνίδι είναι η κούκλα.

Πίνακας 1. Επαγγέλματα ανδρών και γυναικών στα αναγνωστικά βιβλία

Επαγγέλματα ανδρών και γυναικών στα αναγνωστικά βιβλία

Α αναγνωστικό Α' Τάξης:

Ανδρικά: Ταχυδρόμος, ναύτης, γιατρός, χασάπης, ψαράς, οικοδόμος, ξυλοκόπος, ψιλικατζής, οδηγός ταξί, αγρότης, πιανίστας, λοστρόμος, δάσκαλος, ασυρματιστής, βιολιστής, μαέστρος (16).

Γυναικεία: Δασκάλα, εργάτρια (2).

Αναγνωστικό Β' Τάξης:

Ανδρικά: Δάσκαλος, δημοσιογράφος, γεωργός, ζωγράφος, ναυτικός, φύλακας, βοσκός, τεχνίτης, μηχανικός αυτοκινήτων, κλόουν, παπάς, ελεγκτής εισιτηρίων (12).

Γυναικεία: Δασκάλα, γιατρός (2).

Αναγνωστικό Γ' Τάξης:

Ανδρικά: Εργάτης, περιβολάρης, βοσκός, πεταλωτής, μανάβης, μικροπωλητής, ναυτικός, έμπορος, γιατρός, μηχανικός αυτοκινήτων, ξυλοκόπος, μουσικός, οργανοπαίκτης, ταξιτζής, δικηγόρος, κλόουν, γεωργός, ζωγράφος, αγγειοπλάστης, ξυλουργός, δάσκαλος, τσαγγάρης, μανάβης, χονδρέμπορος, συντηρητής φάρου, πλανόδιος στη λαϊκή, ψαράς, οδηγός φορτηγού, κεραμιδάς, παπάς, πυροσβέστης, τροχονόμος (32)

Γυναικεία: Εργάτρια, οδοντίατρος, αρχαιολόγος, αγρότισσα, υφάντρια, πλανόδια πωλήτρια στη λαϊκή, δασκάλα, συγγραφέας(8).

Αναγνωστικό Δ' Τάξης:

Ανδρικά: Αγρότης, βοσκός, γιατρός, γλύπτης, δάσκαλος, δήμαρχος, δημοσιογράφος, δύτες, καπετάνιος, καφετζής, κυνηγός, λιμενοφύλακας, μούτσος, μυλωνάς, ναυτικός, ξυλοκόπος, παπάς, ταχυδρόμος, ποιητής, τραγουδιστής, υπάλληλος οδοντιάτρου, φύλακας, ψάλτης (23).

Γυναικεία: Αγρότισσα, δασκάλα, δημοσιογράφος, γιατρός, μυλωνού, οδοντίατρος (6).

Αναγνωστικό Ε' Τάξης:

Ανδρικά: Αστυφύλακας, αξιωματικός, αγωγιάτης, αστροναύτης, αρχαιολόγος, αγρότης, ανακριτής, βαρκάρης, γιατρός, γραφιάς, γλύπτης, δήμαρχος, δικηγόρος, δημοσιογράφος, δάσκαλος, διευθυντής, εργάτης, έμπορος, ζωγράφος, ζευγολάτης, ηθοποιός, κτηνίατρος, κάλφας, κυνηγός, καπετάνιος, μαραγκός, μυλωνάς, ναύτης, οπλοπώλης, παπάς, ποιητής, εστιάτορας, μάγειρας, ράφτης, σερβιτόρος, σφουγγαράς, στρατιωτικός, συγγραφέας, τσαγγάρης, τσομπάνος, τιμονιέρης, ταχυδρόμος, φούρναρης, φύλακας, φαλινοθήης, χτίστης, χρυσοχόος, ψαράς, ψάλτης (50).

Γυναικεία: Δασκάλα, δημοσιογράφος, εργάτρια (3).

Αναγνωστικό Στ' Τάξης:

Ανδρικά: Αγρότης, ψαράς, βοσκός, μανάβης, αγωγιάτης, νυχτοφύλακας, δάσκαλος, ταξιτζής, εξερευνητής, θαλασσοπόρος, αστροναύτης, φυσικός (επιστήμονας), θυρωρός, σταθμάρης,στρατηγός, κουρέας, γιατρός, ταχυδρόμος, παπάς, φωτογράφος, μυθιστοριογράφος, επιστάτης, κυνηγός, δασικός, δήμαρχος, αρχαιολόγος, έμπορος, εργάτης, επιχειρηματίας, μόδιστρος, πορτιέρης, φιλόλογος, καφετζής, ναύτης, καπετάνιος, δύτες, εφημεριδοπώλης (38).

Γυναικεία: Γαλατού, νοσοκόμος, εργάτρια (3).

Πηγή: Δεληγιάννη-Κουϊμτζή (1993) (βλ. και υποσημ. 10).

Ιδιαίτερα Γνωρίσματα της Προσωπικότητας των φύλων

1) Κοινωνική Συμπεριφορά

1) Οι άνδρες εμφανίζονται επιθετικοί

Η επιθετικότητα¹³ στα κείμενα των βιβλίων του νηπιαγωγείου είναι, αναντιρρήτως, γένους αρσενικού. Οι περιπτώσεις εμφάνισης επιθετικότητας από γυναικείες ανθρώπινες μορφές είναι μηδαμινές ενώ ελάχιστες παρουσιάζονται από ζώα (γένους θηλυκού).

Οι άνθρωποι και τα ζώα αρσενικού γένους συμπεριφέρονται με επιθετικό τρόπο για οικονομικούς λόγους ή για να κατοχυρώσουν την τροφή τους ενώ τα ζώα θηλυκού φύλου για λόγους που σχετίζονται με την εξωτερική εμφάνιση ή τις οικιακές δουλειές. Συνήθως το πρόσωπο ή το ζώο που εκδηλώνει επιθετική συμπεριφορά στρέφει τη δράση τους σε άτομο ή ζώο του ίδιου φύλου, σπανίως συμβαίνει το αντίθετο. Αναμφισβήτητα, η επιθετικότητα δε θεωρείται επαινετή πράξη γι' αυτό επιβάλλεται σωματική τιμωρία σε πρόσωπα ή ζώα, γένους αρσενικού και λεκτική (π.χ. επίπληξη ιδιαίτερος όμως αυστηρή) σε πρόσωπα ή ζώα θηλυκού γένους. Τέλος, η επιθετικότητα γένους θηλυκού προκαλεί συναισθήματα ντροπής στους άλλους.

2) Οι γυναίκες είναι μόνο στοργικές

Η στοργικότητα¹⁴ εκδηλώνεται από άτομα γένους θηλυκού (μητέρα ή γιαγιά) και απευθύνεται σε άτομα γένους θηλυκού τόσο στα αναγνώσματα του δημοτικού σχολείου όσο και του νηπιαγωγείου. Αντιθέτως, οι άνδρες (μπαμπάς και παπούς) εμφανίζονται να συμπεριφέρονται με στοργικό τρόπο ελάχιστες φορές και η στοργή τους στρέφεται προς τα κορίτσια και όχι προς τα αγόρια.

Η μητέρα μιλά και συμπεριφέρεται με στοργικό τρόπο στα παιδιά της (είτε είναι θηλυκού ή αρσενικού φύλου) ενώ ο πατέρας είναι στοργικός όταν κάνει υποδείξεις στα κορίτσια και απότομος και αυστηρός με τα αγόρια. Ακόμη και όταν ο πατέρας σώζει το αγόρι από κίνδυνο και είναι φοβισμένο και κλαίει, ο πατέρας αντί να είναι στοργικός το μαλώνει. Η γιαγιά είναι στοργική μόνο προς την εγγονή. Τέλος, τα κορίτσια παρουσιάζονται να αντιμετωπίζουν με στοργικότητα τα αδέσποτα ζώα ή τα ζώακια που τους δωρίζουν, αλλά και τα αγόρια αγαπούν τα ζώα και τους δίνουν παραδείγματος χάρη φαγητό..

3) Εξάρτηση-Προσκόλληση: τα κορίτσια φαίνονται «εξαρτημένα»

Τα κορίτσια παρουσιάζονται να κλαίνε, να ζητούν τη βοήθεια, στοργή με την παραμικρή δυσκολία, ενώ τα αγόρια το κάνουν σε ιδιαίτερα δυσμενείς περιπτώσεις και για να ζητήσουν πληροφορίες (τόσο στα βιβλία τους δημοτικού σχολείου όσο και του

νηπιαγωγείου). Η συνεχής εξάρτηση¹⁵ όταν εκδηλώνεται από τα αγόρια κατακρίνεται και θεωρείται ένδειξη χαμηλής νοημοσύνης. Παρόλα αυτά, στα κείμενα αλλά και στις εικόνες, οι ενήλικες και ο μεγαλύτερος αδερφός εμφανίζονται ιδιαίτερος προστατευτικοί με τα κορίτσια τα ταΐζουν, τα "κρατούν μονίμως σφιχτά απ' το χέρι" γιατί θεωρούν ότι δεν είναι σε θέση να προφυλάξουν τον εαυτό τους μόνα τους. Έτσι, καλλιεργούν την προσκόλληση και την υπερπροστατευτικότητα στα κορίτσια ενώ στα αγόρια την αυτονομία και την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους.

Επιπροσθέτως, στα σχολικό βιβλίο του δημοτικού "Μια άλλη μητέρα" παρουσιάζεται ένα κορίτσι του οποίου πέθανε η μητέρα και ο πατέρας του, μετά από ένα χρόνο σπεύδει να φέρει στο σπίτι μια άλλη γυναίκα, για να αντικαταστήσει την νεκρή μητέρα. Η επιλογή ενός κοριτσιού και όχι ενός αγοριού δεν είναι τυχαία· τα κορίτσια είναι αυτά που έχουν περισσότερη ανάγκη από προστασία, στοργή, τα κορίτσια είναι εξαρτημένα από τους ενήλικες και όχι τα αγόρια. Τέλος, στο βιβλίο "Ένα γράμμα" η Μαγδαληνή, μόνη στο σπίτι, λέει "Κακά τα ψέματα. Όταν δεν έχεις κάποιον δικό σου". Παρουσιάζεται δηλαδή ακόμα μια φορά ένα κορίτσι που είναι συναισθηματικά εξαρτημένο και έχει διαρκώς ανάγκη τους άλλους.

4) Τα αγόρια θεωρούνται ανεξάρτητα

Γενικά οι εκδηλώσεις ανεξαρτησίας¹⁶ από μικρά παιδιά στα βιβλία είναι περιορισμένες και πραγματοποιούνται από ζωάκια τα οποία είναι όμως, αποκλειστικά αρσενικού γένους. Κατά κύρια βάση οι γονείς θεωρούν ότι τα παιδιά ή τα ζωάκια δε δύνανται ακόμα να ανεξαρτητοποιηθούν σε θέματα τροφής ή κατοικίας· ωστόσο, τα αγόρια παροτρύνονται από την οικογένειά τους, μερικές φορές, να ανεξαρτητοποιηθούν.

5) Τα αγόρια έχουν αυτοπεποίθηση

Η αυτοπεποίθηση¹⁷ αποτελεί σύμφυτο χαρακτηριστικό της ανδρικής παιδικής προσωπικότητας. Όλες οι περιπτώσεις που αναφέρονται αφορούν ζώα ανδρικού φύλου που έχουν υπερβολική αυτοπεποίθηση, θεωρούν ότι "τα ξέρουν όλα" και ότι δεν υπάρχει δεξιότητα που να μην την κατέχουν. Όμως, η αλαζονεία τους τιμωρείται π.χ. τους διώχνουν από το δάσος ή γελοιοποιούνται. Μια μόνο περίπτωση, παρουσιάζεται ένα παράδειγμα γένους θηλυκού που έχει άμετρη αυτοπεποίθηση. Είναι η χήνα, που θέλει να κάνει ποδήλατο παρά τη σωματική της διάπλαση, το αποτέλεσμα είναι να μην τα καταφέρει και τα άλλα ζώα να ξεκαρδιστούν στα γέλια.

6) Τα αγόρια είναι υπάκουα

Τα παιδιά, είτε είναι πρόσωπα ή ζώα που παρουσιάζονται κατεξοχήν ανυπάκουα, είναι αρσενικού φύλου. Τα αγόρια παρουσιάζονται ανυπάκουα, να πραγματοποιούν επικίνδυνες πράξεις και οι υποδηλώμενες αιτίες της δράσης τους αυτής είναι το θάρρος, η ζωηράδα, η τόλμη, η ανεξαρτησία, η έλλειψη φόβου, η υπερεκτίμηση των ικανοτήτων. Η ανυπακοή¹⁸ έχει ως απόρροια την τιμωρία η οποία λαμβάνει τη μορφή της γελοιοποίησης ή την απειλή απώλειας της ζωής τους. Τα ανυπάκουα αγόρια σώζονται την ύστατη στιγμή χάριν της παρέμβασης κάποιου άλλου ή της προσωπικής τους ευστροφίας. Τα αγόρια εν τέλει παρουσιάζονται μετανιωμένα και υπόσχονται ότι θα ακούν από δω και πέρα, πάντα, τη μητέρα τους.

Τα κορίτσια προβάλλονται να μην ακούν τις νουθεσίες της μαμάς όσον αφορά θέματα διατροφής και η τιμωρία τους είναι να αρρωστήσουν. Άλλες περιπτώσεις ανυπακοής των κοριτσιών σχετίζονται με την εξωτερική εμφάνιση, τη συμπεριφορά προς τα άλλα παιδιά και τη διακόσμηση του σπιτιού. Τέλος, η διαρκής προβολή από τα βιβλία της υπακοής των παιδιών στους γονείς και στις συμβουλές τους για κάθε τους πράξη μπορεί να οδηγήσει σε εκφοβισμό τα παιδιά και να αποδυναμώσει την εμπιστοσύνη για τον εαυτό τους. Οι ακρότητες δεν αποβαίνουν ποτέ χρήσιμες.

7) Οι γυναίκες αναπαρίστανται ως φιλάρεσκες

Η φιλαρέσκεια¹⁹ είναι καθ' ολοκληρίαν γυναικείο χαρακτηριστικό. Στα βιβλία, λ.χ. η Μέλπω επιθυμεί να ανοίξει επιχείρηση και να εργασθεί για να αγοράσει ωραία φορέματα και να την καμαρώνουν όλοι· δηλαδή θα την θαυμάζουν μόνο χάριν στα "ωραία φορέματα" και όχι λόγω της προσωπικότητάς της ή της επαγγελματικής δραστηριότητάς της. Για τις γυναίκες, η εξωτερική εμφάνιση είναι κυρίαρχο μέλημα και είναι ιδιαίτερος απαιτητικός σ' αυτόν τον τομέα. Η εξωτερική εμφάνιση αποτελεί αφορμή θυμού και συγκρούσεων ανάμεσα στις γυναίκες.

Όμως και τα κορίτσια δείχνουν να ενδιαφέρονται ιδιαίτερος για την εξωτερική τους εμφάνιση, παρουσιάζουν μάλιστα προτιμήσεις από πολύ πρώιμη ηλικία. Τα κορίτσια εκδηλώνουν την επιθυμία να μεγαλώσουν για να φορούν ωραία φορέματα και αξεσουάρ όπως η μητέρα τους. Για την εξωτερική εμφάνισή τους μπορεί να διαπληκτιστούν με τη μητέρα τους και να μην πάνε σε κάποια εκδήλωση, επειδή δεν τους αρέσουν τα φορέματα που έχουν. Εντούτοις, τα αγόρια αδιαφορούν για την εξωτερική τους εμφάνιση. Τα 3 (αρσενικά) γουρουνάκια επιδιώκουν να κερδίσουν το θαυμασμό μέσω της μουσικής τους δεξιοτεχνίας και όχι μέσω των ρούχων τους.

II) Νοητικές ικανότητες και φύλο

1) Επινοητικότητα, δημιουργικότητα και παρατηρητικότητα

Στα βιβλία, οι άνδρες (πατέρας ή θεός) παρουσιάζονται κατεξοχήν να ανευρίσκουν ικανοποιητικές και αποτελεσματικές λύσεις²⁰ σε προβλήματα που αφορούν την οικογένεια ή τις κοινωνικές ομάδες, τις κοινωνικές σχέσεις και αποκαλούνται από τα παιδιά ως σοφοί, δυνατοί ή γενναίοι. Και τα αγόρια βρίσκουν αποτελεσματικές λύσεις όταν διατρέχουν κίνδυνο ή ως μεγαλύτεροι αδελφοί.

Ωστόσο, οι γυναίκες μόνο ως μητέρες προβάλλονται να επιλύουν προβλήματα που αφορούν τα παιδιά της. Φυσικά δεν παρουσιάζονται να κερδίζουν το θαυμασμό των παιδιών τους όταν το επιτυγχάνουν.

Τα αγόρια προβάλλονται να είναι κυρίως δημιουργικά²¹ ενώ τα κορίτσια να υλοποιούν μια δημιουργική σκέψη των αγοριών. Δεν εμφανίζεται καμία περίπτωση κοριτσιού που να ζωγραφίζει, να συνθέτει ποίημα και να διατηρεί δημιουργικές ενασχολήσεις. Έτσι, εύλογα αποδεικνύεται ότι τα βιβλία προβάλλουν ότι τα κορίτσια μειονεκτούν σε σχέση με τα αγόρια όσον αφορά τη δημιουργικότητα.

Στα αγόρια προσφέρονται περισσότερες ευκαιρίες και προτροπές από τους ενήλικες για παρατήρηση ή καταφεύγουν σε παρατηρήσεις με δική τους πρωτοβουλία. Παρατηρούν καθετί ξεχωριστό, ασυνήθιστο ή περίεργο που υπάρχει ή λαμβάνει χώρα στο περιβάλλον τους. Τα αγόρια διατυπώνουν ερωτήσεις και μέσω της διαρκούς παρατήρησης²² αποκτούν γνώσεις, οι παρατηρήσεις τους είναι λεπτομερειακές. Τα κορίτσια παρατηρούν συνηθισμένα πράγματα, οι παρατηρήσεις τους είναι περιορισμένες και δεν έχουν λεπτομερή χαρακτήρα. Δεν τους δημιουργούνται περαιτέρω απορίες και κατ' επέκταση δεν αποκτούν νέες γνώσεις.

Τα αγόρια εμφανίζονται κυρίως να κατέχουν τη γνώση²³, πολλές φορές τη μεταβιβάζουν στις αδερφές τους, που παρουσιάζονται σαν να αγνοούν τα πάντα. Τα αγόρια γνωρίζουν πώς παράγονται κάποια προϊόντα, ιστορικά γεγονότα και τότε πραγματοποιείται ο εορτασμός τους. Προβάλλονται ότι προηγούνται στην εκμάθηση δεξιοτήτων (όπως κολύμπι, παίξιμο μουσικών οργάνων) απ' τα κορίτσια. Τέλος, αν αποδεχθούμε ότι η γνώση αποτελεί ενδεικτικό στοιχείο εξυπνάδας, υψηλής νοημοσύνης και ωριμότητας, τα αγόρια σκιαγραφούνται πολύ πιο οξυδερκή και ώριμα απ' τα κορίτσια.

2) Περιέργεια

Για τα θέματα για τα οποία τα αγόρια εκδηλώνουν περιέργεια²⁴ είναι ποικίλα (ζώα, τη διάθεση των προϊόντων που παράγουν τα ζώα, τους αγίους και τις θρησκευτικές γιορτές, την

πατρίδα, τα χρώματα, τις εποχές, τις φυλές των ανθρώπων και τις κοινωνικές διακρίσεις) ενώ τα κορίτσια έχουν πιο περιορισμένα θέματα (ζώα, εποχές, καιρικά φαινόμενα). Τα αγόρια παρουσιάζονται να επιθυμούν με ζήλο να μάθουν για το φυσικό ή το κοινωνικό περιβάλλον και χάριν της περιέργειάς τους, αποκτούν γνώσεις και πληροφορίες.

III) Συναισθήματα

1) Χαρά

Η χαρά²⁵ εκδηλώνεται από τους ενήλικες και τα παιδιά και των δύο φύλων. Ωστόσο, ο τρόπος εξωτερικής έκφρασης διαφέρει κατά φύλο και οι ένθερμες και έντονες εκδηλώσεις χαράς ανήκουν στο γυναικείο φύλο το οποίο εκδηλώνει τη χαρά του και με δάκρυα.

2) Οι άνδρες φαίνεται ότι δεν κλαίνει

Η μητέρα παρουσιάζεται να στενοχωριέται συχνότερα απ' ό,τι ο πατέρας για την ανυπακοή ή τις σκανδαλιές των παιδιών. Ο πατέρας σε αυτές τις περιπτώσεις θυμώνει ή παραμένει αμίλητος. Τα κορίτσια εμφανίζονται να στενοχωρούνται²⁶ συχνότερα και για λόγους ασήμαντους σε σχέση με τα αγόρια. Τα κορίτσια σκιαγραφούνται ως κλαψιάρικα, κυκλοθυμικά, έχουν ξαφνικές μελαγχολίες και μπορεί να κλαίνει επειδή λ.χ. ξεστολίστηκε το χριστουγεννιάτικο δέντρο ή επειδή χάλασαν την κούκλα τους.

Μολαταύτα, τα αγόρια στενοχωριούνται κυρίως σε δύσκολες καταστάσεις, λόγω χάρη, όταν καβγαδίζουν οι γονείς τους, για το χωρισμό τους, επειδή αναλαμβάνουν την κηδεμονία του η γιαγιά και ο παππούς. Τα αγόρια παρουσιάζονται πιο σταθερά και ώριμα συναισθηματικά. Τέλος, τα αγόρια αποθαρρύνονται να κλαίνει, "Σώπα. Είσαι άνδρας και οι άνδρες δεν κλαίνει για ένα παιχνιδάκι". Το κλάμα και ο ανδρισμός δε συνδέονται σε ορισμένες περιπτώσεις, αλλά φαίνεται σαν να μην συνδέονται σε όλες τις περιπτώσεις.

3) Τα αγόρια φαίνονται θαρραλέα

Τα αγόρια παρουσιάζονται θαρραλέα²⁷, δε φοβούνται τα στοιχεία της φύσης, τους ανέμους, τις καταιγίδες ενώ λ.χ. ο Ανδρέας νικά το φόβο του και "τον αέρα που ξεριζώνει δέντρα και σκεπές", για να φέρει το γιατρό στον άρρωστο πατέρα του.

Αντιθέτως προβάλλεται ότι τα κορίτσια φοβούνται²⁸, και κυρίως για ασήμαντους λόγους (π.χ. όταν τους τραβήξουν κάποιο δόντι, τις μέλισσες), ενώ τα αγόρια παρουσιάζονται να φοβούνται για σοβαρούς λόγους δηλαδή απειλείται ή ζωή τους ή δέχονται πολύ δυνατά χτυπήματα από κάποιον. Τέλος, στις περιπτώσεις που κινδυνεύουν τα κορίτσια να

τραυματιστούν σοβαρά, ο κίνδυνος αμβλύνεται και τα κορίτσια φαίνονται να αντιδρούν αδικαιολόγητα.

4) Ο ηρωισμός έχει γένος (;)

Στα σχολικά βιβλία αφενός προβάλλονται αντιπολεμικά μηνύματα, παράλληλα όμως δείχνουν ότι ο ηρωισμός²⁹ είναι μόνο αντρικό χαρακτηριστικό. Δυστυχώς, γυναικείες ηρωικές μορφές όπως η Μπουμπουλίνα και η Μαντώ Μαυρογένους παραγκωνίζονται από τα σχολικά εγχειρίδια. Μόνο μία φορά ένα κορίτσι συμμετέχει στη μάχη για την υπεράσπιση της πατρίδας αλλά τα εύσημα παίρνουν τελικά τα... άλογα "Εύγε άξια άλογα που χαρίσατε στη Σπαρτιάτισσα μια ιστορική νίκη".

Επίλογος

Συμπερασματικά, στην εργασία μας αυτή παρουσιάσαμε τις έρευνες, που έγιναν στα αναγνωστικά βιβλία του νηπιαγωγείου και του δημοτικού. Σε γενικές γραμμές τα αναγνωστικά βιβλία παρουσιάζουν και αναπαράγουν με κατάδηλο και απόλυτο τρόπο τις στερεότυπες αντιλήψεις, που επικρατούν για τα δύο φύλα. Στα πλαίσια της οικογένειας, η γυναίκα "φυσικά" βρίσκεται έγκλειστη στο σπίτι και ασχολείται με τις οικιακές δουλειές και με τη φροντίδα των παιδιών ενώ ο πατέρας είναι ο αρχηγός, ο αφέντης του σπιτιού, ο αρμόδιος να εξασφαλίσει τα μέσα επιβίωσης για την οικογένεια.

Στα βιβλία, που αναφέραμε, η οικογένεια προβάλλεται εξιδανικευμένη³⁰, χωρίς ανταγωνισμούς, καβγάδες, διαζύγια και υιοθετημένα παιδιά, ενώ οι μονογονεϊκές οικογένειες απουσιάζουν παντελώς. Αυτό το αναχρονιστικό σχετικά και παραδοσιακό οικογενειακό πρότυπο μπορεί να προκαλέσει και σύγχυση τους μαθητές και τις μαθήτριες που βλέπουν ότι οι μητέρες τους πλέον εργάζονται, απουσιάζουν από το σπίτι δεν είναι οι "τέλειες μανούλες-νοικοκυρές" των βιβλίων με το "πλατύ και συνεχές χαμόγελο", ενώ οι πατέρες τους αναλαμβάνουν και πιο προοδευτικούς ρόλους στην οικογένεια.

Όλες οι πρωταγωνίστριες των βιβλίων συγκεντρώνουν τις στερεοτυπικά παγιωμένες και διχοτομικές ιδιότητες του φύλου τους: στοργικότητα, υπομονή, εξάρτηση, φιλαρέσκεια, ευσυγκινησία, και δειλία, ενώ οι πρωταγωνιστές των βιβλίων δείχνουν μόνο αρετές, όπως είναι της ανεξαρτησίας, της αυτοπεποίθησης, της επιθετικότητας, της δημιουργικότητας, του θάρρους, της επινοητικότητας, της συναισθηματικής σταθερότητας-ωριμότητας. Άνδρες και γυναίκες απεικονίζονται στερεοτυπικά με αντίθετα χαρακτηριστικά, ενώ αποσιωπάται η συμπληρωματικότητά τους και ο δυναμισμός, που δείχνουν όταν τους το ζητούν οι περιστάσεις και η ιστορία.

Στα κείμενα, τα όνειρο των κοριτσιών είναι να γίνουν μόνο μητέρες, ενώ σήμερα τα κορίτσια έχουν και πολλές άλλες φιλοδοξίες, όπως και τα αγόρια. Εξάλλου, το καθιερωμένο τους παιχνίδι στα αναγνωστικά είναι μόνο η κούκλα, αλλά και οι ενασχολήσεις τους π.χ. πλέξιμο, μάλωμα ρούχων αναπαριστούν τον παραδοσιακό ρόλο της γυναίκας. Το μόνο διανοητικό επάγγελμα, που εξασκούν οι γυναίκες είναι αυτό της δασκάλας. Την ίδια στιγμή, οι άνδρες παρουσιάζονται να έχουν ένα ευρύ φάσμα επαγγελματικών επιλογών. Ωστόσο, και η πλειοψηφία των ανδρικών επαγγελμάτων σχετίζονται με τον προκαπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, είναι ξεπερασμένα και έχουν τεχνικό χαρακτήρα. Αναμφισβήτητα, τα επαγγέλματα (ανδρικά και γυναικεία) που αναφέρονται στα σχολικά βιβλία δεν ανταποκρίνονται στη σύγχρονη πραγματικότητα. Τέλος, με τις αναπαραστάσεις των γυναικείων επαγγελμάτων μπορεί να δημιουργείται σύγχυση στις μικρές μαθήτριες.³¹

Σίγουρα, τα σχολικά αναγνώσματα με τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν και αναπαριστούν τα δύο φύλα, καταδεικνύουν εναργώς ότι με την κατηγοριοποίηση και την άκριτη τοποθέτηση μια ταμπέλας στα δύο φύλα, δε σέβονται τις ιδιαιτερότητες του κάθε ατόμου και προβαίνουν σε γενικεύσεις, οι οποίες δε συνάδουν με την πραγματικότητα.

Βιβλιογραφία

1. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. "Τα στερεότυπα για τους ρόλους των δύο φύλων στα εγχειρίδια του Δημοτικού σχολείου "Η γλώσσα μου" " στο Δεληγιάννη Β.-Ζιώγου Σ. (επιμ.) (1993), Εκπαίδευση και φύλο. Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός, Θεσσαλονίκη, Βάνιας, σσ. 147-170.
2. Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.- Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. "Τα στερεότυπα για τους ρόλους των φύλων στα αναγνωστικά του Δημοτικού σχολείου" στο Δεληγιάννη Β. κ' Ζιώγου Σ. (επιμ.) (1993). Εκπαίδευση και φύλο. Ιστορική διάσταση και σύγχρονος Προβληματισμός, Θεσσαλονίκη, Βάνιας, σσ. 129-146.
3. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991), Εκπαίδευση και Διάκριση των φύλων. Παιδικά αναγνώσματα στο Νηπαιγωγείο, εκδ. Γ', Αθήνα, Οδυσσέας.
4. Φρειδερίκου Α., Αναπαραστάσεις των φύλων στα εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας του δημοτικού σχολείου " Η Τζένη πίσω από το τζάμι", Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1995.

Υποσημειώσεις

---

¹ Για τους πρωταρχικούς στόχους, λειτουργίες που θα έπρεπε να επιτελεί το σχολείο και τον τρόπο που "επιτυγχάνει" να αναπαράγει τις ανισότητες βλ. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. "Τα στερεότυπα για τους ρόλους των δύο φύλων στα εγχειρίδια του Δημοτικού σχολείου" "Η Γλώσσα μου" στο Δεληγιάννη Β.-Ζιώγου Σ. (επιμ.) (1993), Εκπαίδευση και φύλο. Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός, Θεσσαλονίκη, Βάνιας σ. 147-150, Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.-Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. "Το στερεότυπο για τους ρόλους των φύλων στα αναγνωστικά του Δημοτικού σχολείου" στο Δεληγιάννη Β. & Ζιώγου Σ. (επιμ.) (1993), Εκπαίδευση και φύλο. Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός, Θεσσαλονίκη, Βάνιας σ. 129-133, Φρειδερίκου Α., Αναπαραστάσεις των φύλων στα εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας του δημοτικού σχολείου "Η Τζένη πίσω από το τζάμι", Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1995 σ. 17-26.

² Για το ρόλο των σχολικών εγχειριδίων του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου ειδικότερα βλ. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 148-150, Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.-Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π., σ. 129-131, 134, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 24-26 κ' 103.

³ Για το ρόλο-τη θέση του πατέρα στην οικογένεια και το διαφορετικό τρόπο που αντιμετωπίζει το γιό του και την κόρη του βλ. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 153-157, Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.-Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. 138-140 κ' 143-144, Μαραγκουδάκη Ε. (2000-1991), Εκπαίδευση και Διάκριση των φύλων. Παιδικά αναγνώσματα στο Νηπιαγωγείο, εκδ. Γ', Αθήνα, Οδυσσεάς, σ. 171-174, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. 58-65 κ' 68-84.

⁴ Για το ρόλο-τη θέση της μητέρας στην οικογένεια βλ. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 153-158, 164-168, Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.-Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 138-140, 142-144, Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 174-184, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π., σ. 58-65, 85-89 και 95-102.

⁵ Για την κυνική διάσταση της μητρότητας και τον τρόπο που αντιμετωπίζονται και παρουσιάζονται οι άτεκνες γυναίκες από τα σχολικά βιβλία βλ. Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 91-94.

⁶ Για τα αγόρια, τις δραστηριότητές τους και τη θέση τους στην οικογένειά τους βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 184-190 και 197-205.

⁷ Για τα κορίτσια και τις δραστηριότητές τους βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 190-197, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 109

⁸ Για το ρόλο των κοριτσιών ως "μεγάλης αδερφής" βλ. Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 105-108

⁹ Για τις προοδευτικές οικογενειακές προσεγγίσεις βλ. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 154-155, 158, 163, 165, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π., σ. 53-58.

¹⁰ Για τη εργασία και τις διαφοροποιήσεις των φύλων που παρουσιάζονται στα σχολικά βιβλία βλ. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 155-161, 165-166, Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.-Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π., σ. 135, 38-139, 140-142, Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π., σ. 207-214, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 89-91, 115-125, 131-137.

¹¹ Για την έρευνα σχετικά με το φύλο των συγγραφέων που πλαισιώνουν τους βασικούς συγγραφείς των σχολικών αναγνωστικών κειμένων (των βιβλίων "Η Γλώσσα μου") αλλά και για την έρευνα που αφορά τους βασικούς συγγραφείς βλ. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 152-153, Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.-Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 136-137.

¹² Για τις επαγγελματικές προσδοκίες των αγοριών και των κοριτσιών βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 214-220.

¹³ Για την επιθετικότητα βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 222-226.

¹⁴ Για την στοργικότητα βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 226-231.

¹⁵ Για την εξάρτηση βλ. Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.-Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 135, 134, 137, Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 231-235, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 73-76, 86, 112.

¹⁶ Για την ανεξαρτησία βλ. Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.-Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 135, 137, 144, Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 235-238, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 86, 130.

¹⁷ Για την αυτοπεποίθηση βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 238-241.

¹⁸ Για την ανυπακοή βλ. Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.-Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 144, Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 241-249.

¹⁹ Για τη φιλαρέσκεια βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 249-255.

²⁰ Για την εξεύρεση αποτελεσματικών λύσεων δηλ. την επινοητικότητα βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 255-261.

²¹ Για τη δημιουργικότητα βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 261-262.

²² Για την παρατηρητικότητα βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 263-268, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 31.

²³ Για τους άνδρες ως κατόχους της γνώσης βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 271-276, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 131.

²⁴ Για την περιέργεια βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 268-271.

²⁵ Για τη χαρά βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 276-280.

---

²⁶ Για τη στενοχώρια, λύπη βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 280-285. Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 113, 137-138.

²⁷ Για το θάρρος βλ. Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 69, 129-130

²⁸ Για το φόβο βλ. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 285-288.

²⁹ Για τον ηρωισμό βλ. Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 138-144.

³⁰ Για την εξιδανικευμένη αναχρονιστική εικόνα της οικογένειας που δεν ανταποκρίνεται στη σύγχρονη οικογένεια και για τη σύγκριση που προκαλεί στις μαθήτριες και στους μαθητές βλ. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 155-157, 165-167, Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.-Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 143-144. Μαραγκουδάκη Ε. (2000/1991) ό.π. σ. 131-134, 184, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 65-68, 83-85, 99-102.

³¹ Για την ανακοπή κάθε επιθυμίας ανέλιξης επαγγελματικού χαρακτήρα για τα κορίτσια βλ. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 160-161, Ζιώγου-Καραστεργίου Σ.-Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β. (1993) ό.π. σ. 133, 135, 139, 142, Φρειδερίκου Α. (1995) ό.π. σ. 117, 122-125.

***

ΟΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΑΡΧΙΖΟΥΝ ΝΩΡΙΣ – Οικογένεια και Φύλο

Μαρία Γκασούκα.

(Ψηφιακή Φωτογράφιση – Επεξεργασία: Τάσος Δάγκλας, Έυα Κατσαϊτη)

Μία πρώτη κοινωνική μεταφορά των μοντέλων του φύλου, πραγματοποιείται μέσα στην οικογένεια, από τη σύλληψη του παιδιού μέχρι τη γέννηση και στη διάρκεια των φροντίδων του βρέφους, στον τρόπο ανατροφής, μετά στον τρόπο της αγωγής του.

Ο σχηματισμός των εικόνων του φύλου και των αξιών με τις οποίες διαμορφώνεται γίνεται από πολύ νωρίς. Οι γονείς μεταφέρουν τις αντιλήψεις τους για τα φύλα μέσα από τις πράξεις τους θέτοντας απαγορεύσεις, καναλιζάροντας τη συμπεριφορά του παιδιού με ένα ολόκληρο παιχνίδι μιμήσεων, με αλλαγές ενηλίκων –παιδιών, ενισχύοντάς την (τη συμπεριφορά) με ενθαρρύνσεις ή τιμωρίες.

Η συμπεριφορά των γονιών είναι προϊόν του δικού τους τρόπου αγωγής εμπλουτισμένου και διορθωμένου από την παρούσα κοινωνική τους κατάσταση, από τις προσωπικές τους προτιμήσεις και το σύστημα αξιών που έχουν υιοθετήσει.

Όταν το παιδί μεγαλώνει και αρχίζει να έρχεται πιο άμεσα σε επαφή με το σύνολο της κοινωνίας, ζώντας περισσότερο σε ομάδες «ίσων», στη γειτονιά του, στο δρόμο, στο σχολείο, στις διακοπές, προσλαμβάνει νέες εικόνες των φύλων, που του προτείνονται κατά τρόπο φυσιολογικό, εθελοντικό ή λίγο-πολύ διάχυτο.

Από τα έξι μέχρι τα δεκατέσσερα χρόνια, περνάει μία ουσιαστική περίοδο μαθητείας που διεγείρει ή καταστέλλει τις πρώτες

αναπαραστάσεις των μοντέλων του φύλου. Το παιδί κοινωνικοποιείται τότε κατά τρόπο εντατικό, για να γίνει ενήλικας, άνδρας/γυναίκα, ικανός/ή να ανταποκριθεί στις ανάγκες της κοινωνίας.

Τα κορίτσια και τα αγόρια βρίσκονται αντιμέτωπα με εικόνες και μοντέλα γυναικών και αντρών στις καθημερινές σχέσεις τους με τους ενήλικους, καθώς και μέσα από τα μαζικά μέσα επικοινωνίας, όπου αυτές οι εικόνες παίρνουν τη μορφή ιδανικών μοντέλων. Πιο συγκεκριμένα:

Στη σχέση του με το περιβάλλον και το χώρο το παιδί κοινωνικοποιείται με τις δραστηριότητές του και με την πληροφόρηση που του προσφέρει το πλαίσιο της ζωής του και πριν απ' όλα οι γονείς του και οι κανόνες που διέπουν την ενδοοικογενειακή καθημερινότητα.

Και τα κορίτσια και τα αγόρια στις ενδο- ή / και εξω-οικογενειακές τους συνήθειες προσδιορίζονται κατά κανόνα από τους παραδοσιακούς ρόλους. Έτσι ή αλλιώς, η παιδική ηλικία είναι εξαρχής διαποτισμένη από τις αναπαραστάσεις των συστημάτων και από τις αξίες της κοινωνίας. Για παράδειγμα, τα παιχνίδια των κοριτσιών και των αγοριών είναι από πολύ νωρίς διαφορετικά. Στις γιορτές, τα διαφορετικά παιχνίδια, ανάλογα με το φύλο, και γενικά οι αγορές των γονιών, εικονογραφούν τον έμφυλο διαχωρισμό δραστηριοτήτων που προτείνεται στα παιδιά.

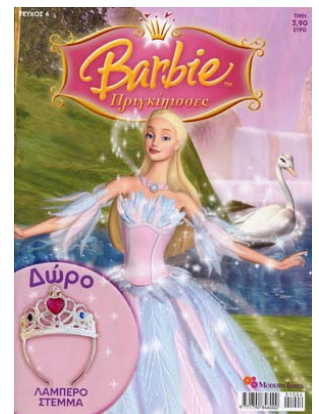
Από την άλλη, το περιεχόμενο της πείρας των κοριτσιών και το πεδίο, αντιληπτικότητάς τους, - τα παιχνίδια τους, οι εργασίες που απαιτούνται απ' αυτά, ο βαθμός αυτονομίας και ελευθερίας που τους επιτρέπεται έξω από το σπίτι – συστηματικά τα σπρώχνουν στην

περιοχή της οικογενειακής ζωής και του νοικοκυριού. Αντίστροφα, τα αγόρια τα προσανατολίζουν προς τον δημόσιο χώρο της ζωής που «φυσιολογικά» τους ανήκει.

Στη διαδικασία αυτή ο κατά φύλα διαχωρισμός των παιχνιδιών έχει έναν εξαιρετικά σημαντικό ρόλο. Στην ουσία αναπαριστά αλλά και νομιμοποιεί τον γυναικείο εγκλεισμό, τον προορισμό/πεπρωμένο των γυναικών στους παραδοσιακούς οικιακούς ρόλους και τη μητρότητα, την κατασκευασμένη θηλυκότητα, την αποστασιοποίηση από

την κοινωνική παραγωγική διαδικασία. Από την άλλη επιβεβαιώνει τον δημόσιο ρόλο των ανδρών, την ενεργητική/διεκδικητική/μαχητική τους φύση, την προετοιμασία για τη λήψη σημαντικών αποφάσεων δημόσιου χαρακτήρα κλπ.

→Οι συγκεκριμένες ιδεολογικές διεργασίες συντελούνται κατά κανόνα αφενός μεν σε προσωπικό-οικογενειακό επίπεδο με την επιλογή από τους γονείς και τη χρήση των συγκεκριμένων παιχνιδιών από τα παιδιά αφετέρου σε επίπεδο συλλογικών αναπαραστάσεων μέσω του marketing και της διαφήμισης. Κορυφαίο ενδεικτικό σχετικό παραδειγμα αποτελεί το σχέδιο προώθησης της κούκλας Barby που εκτός από το παιχνίδι έχει γίνει ρούχο, έπιπλο, πάπλωμα, βιβλίο, τετράδια, γόμες,ταινία κλπ. κατακλύζοντας την καθημερινότητα των μικρών κοριτσιών με

τα «ροζ» πατριαρχικά της μηνύματα.

Επί πλέον, τα παιδιά έξι ή δέκα χρονών που έχουν ήδη βαθιά ολοκληρώσει τις κατηγορίες που αποδίδονται στα φύλα, ζουν καταστάσεις διαφοροποιημένες κιάλας και ιεραρχημένες μέσα στην πράξη. Αν οι εικόνες του κοριτσιού και του αγοριού αναπαράγουν αυτές του άντρα και της γυναίκας το «σωστό» αγόρι, παράτολμο, βίαιο, δυνατό, το «σωστό» κορίτσι, δειλό, γλυκό, στραμμένο στις δραστηριότητες του σπιτιού κ.λ.π., οι προσδοκίες τους ανταποκρίνονται σε αυτές τις ιδιότητες και τα ωθούν σε αντίστοιχες δραστηριότητες («αυτοεκπληρούμενη προφητεία»). Η συμπεριφορά των αγοριών και των κοριτσιών που γίνεται αποδεχτή, διαφέρει, λοιπόν, και καταλήγει σε περιορισμούς και απαγορεύσεις ιδιαίτερα αυξημένες για το κορίτσι. Κατά κανόνα, οι γονείς έμμεσα και κάποτε άμεσα απαιτούν από τα αγόρια να «συμπεριφέρονται σαν άνδρες», να αυτοπραγματώνονται «να είναι» και από τα κορίτσια να είναι «θηλυκά», «χαριτωμένα», «να δίνουν!». Γενικά, από την αναμονή του παιδιού ως τη γέννησή του, ο τρόπος που τρέφεται, ντύνεται, το δωμάτιο που κοιμάται, οι οδηγίες που παίρνει, οι καθημερινές πράξεις, οι πρώτες δραστηριότητες μέσα στην οικογένεια, αποτελούν τα μέσα και τον τρόπο παραγωγής, ανάπτυξης και έκφρασης της κατασκευασμένης με βάση το φύλο

πολιτιστική «διαφοράς», η οποία, εντέλει, εσωτερικεύεται σε τέτοιο βαθμό από τα παιδιά ώστε να εκλαμβάνεται ως «φυσική»!

Ο πόλεμος υπήρξε πάντοτε ανδρική υπόθεση. Γι αυτό στα παιχνίδια στρατιώτες είναι κατά κανόνα άνδρες.

Η φροντίδα του σπιτιού, ό,τι καλούμε νοικοκυριό, καθώς και οι αναπαραστάσεις των γονεϊκών καθηκόντων εντάσσονται στα κοριτσίστικα παιχνίδια και συνήθως, αντίθετα με το γκρι της

πραγματικότητας, έχουν ροζ χρώμα.

Το μποξ θέλει ενέργεια και σκληρότητα. Γι αυτό είναι αγορίστικο παιχνίδι.(Επιβεβαίωση στερεοτυπικού ρόλου

που πολλοί άνδρες δεν μπορούν ή δεν θέλουν να εκπληρώσουν αργότερα με

δυσάρεστες για τους ίδιους συνέπειες.)

Την ίδια ενέργεια και επιθετικότητα περικλείουν και τα περισσότερα παιχνίδια που συνδέονται με τον αθλητισμό και είναι αγορίστικα.

Τα οχήματα συνδέονται με τη δημόσια σφαίρα, την κίνηση, την περιπέτεια(αστυνομικά, πυροσβεστικά, κλπ.) την επιτυχία(αγωνιστικά, φόρμουλες,κλπ.) και ανήκουν στα αγορίστικα.

Φυσικά δημιουργία, κατασκευή, η μαστοριά συνδέονται με τα αγόρια

Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, χώρα με παραδοσιακές-πατριαρχικές δομές, τις περισσότερες φορές, η ανατροφή των παιδιών και οι διαδικασίες κοινωνικοποίησής τους αντανakλούν τον σεξισμό του κοινωνικού σώματος. Η περίφημη «σεξιστική αγωγή» την οποία αντιμάχεται τις τελευταίες δεκαετίες η φεμινιστική παιδαγωγική δομείται και αναπτύσσεται στο πλαίσιο της οικογένειας πριν από την ολοκλήρωσή της στο σχολείο και στις κοινωνικές ομάδες των ομηλικών. Επιτυγχάνεται δε με την ενεργητική συμμετοχή των γονέων και των λοιπών προσώπων του οικογενειακού περιβάλλοντος, κυρίως, μέσα από την ενίσχυση (αφού οι γονείς και άλλα σημαντικά πρόσωπα αμείβουν την κατάλληλη και αρμόζουσα στο φύλο συμπεριφορά του παιδιού ή αποδοκιμάζουν «ακατάλληλες» συμπεριφορές) και την παρατήρηση εκ μέρους των παιδιών της συμπεριφοράς των άλλων, ιδιαίτερα των ατόμων του ίδιου φύλου, προκειμένου να την μιμηθούν.

Είναι δε προφανές, πως τα κορίτσια και τα αγόρια εκτίθενται σε διαφορετικές δραστηριότητες και σε διαφορετικά και ιεραρχημένα πρότυπα ρόλων προς μίμηση και ιδιαίτερα η κατά φύλο διαίρεση του παιχνιδιού το επιβεβαιώνει..